

Mr.sc. Isuf Sadiku*

ZAKONODAVSTVO U VEZI MONITORINGA I INSPEKCIJA PENITENCIARNIH INSTITUCIJA U REPUBLICI KOSOVO

SAŽETAK

Penitenciarne institucije su mesta gde se izvršavaju krivične sankcije, ili mere obaveznog tretiranja, gde se izvršiocu krivičnog dela ograničavaju određena prava do one mere koja odgovara sadržini i prirodi krivične sankcije, ili mere i samo na način kojim se obezbeđuje poštovanje ljudskog dostojanstva. Dakle, da ne bih bilo prekoračenja nadležnosti ili zloupotreba ovlašćenja od strane državnih službenika tokom obavljanja službenih dužnosti u “ime države ili za druge protivzakonite interese” i da se žalbe lica lišenih slobode koji se nalaze u penitenciarne institucije tretiraju po zakonu i podzakonskim aktima, dva postupka- gore navedeni instituti, monitoring i inspekcija su obavezni i služe kao barometar za merenje – vladavina prava u jednoj demokratskoj zemlji i izraz kulture tog naroda prema određenom stanju – prava lica lišenih slobode. Šta više, postojeće zakonodavstvo određuje da svrha kazne, izmedju ostalog je i rehabilitacija, pravilan lični razvoj, posebna edukacija, da izražava društvenu osudu za krivično delo, jačanje morala i obaveze za poštovanje zakona itd. za učinioca krivičnog dela.

Ključne reči: lice lišeno slobode, monitoring, inspekcija, Evropski Sud za Ljudska Prava, Evropski Komitet za Sprečavanje Mučenja i Nečovečnih ili Ponižavajući Kazni ili Postupka (CPT), Ombudsman, Nacionalni Mechanizam za Sprečavanje Torture (NMST).

Proces monitoringa i inspekcije mestima gde se drže lica lišena slobode, gde god da su bili to: centri zadržavanja (u policiji), centri pritvora ili zatvori, psihijatricki centri, centri mentalnog zdravlja, centri za azilante, centri zadržavanja maloletnika, su od posebne važnosti zbog činjenice, jer osim što su predviđeni u zakonodavstvo, ovi procesi utiču na život ovih lica tokom boravka u gore pomenute institucije. Ako se pozivamo u domaće zakonodavstvo, primećujemo da Zakon za Izvršenje Krivičnih Sankcija (ZIKS) Br. 04/L-149, proglašen Ukazom Br. DL-035-2013, od 16 avgusta 2013 Predsednice Republike Kosovo, jasno određuje u Poglavlje XXIV institut inspekcije, konkretno određuje stvaranje i funkcionalizaciju Inspektorata u Korektivnoj Službi Kosova, odnosno u čl. 242 do 247 reguliše se detaljno mandat i delatnost ovog Inspektorata. Ranije i ZIKS iz 2010 godine i Pravilnik Br. 2004/46 za ZIKS iz 2005 godine, jasno je odredio inspekciju korektivnim institucijama između ostalog, da li su preduzete radnje od strane ljudskih

resursa unutar korektivnog sistema izvršene na efikasan način, posebno one u vezi sa procedurama prijema, primenjivanje disciplinskih kazni, pitanja bezbednosti, obezbeđivanje zdravstvene i medicinske usluge i edukativne i društvene pomoći, ali bilo je zastoja u stvaranju i funkcionalizaciji inspektorata unutar Korektivne Službe Kosova.

Zakon o Izvršenju Krivičnih Sankcija, je predviđao i intervencije koje može da vrši Institucija Građanskog Branilaca (Ombudsman) u korektivni sistem predviđajući da se pisma i druga poštanska pošilja koja se upućuju Kancelariji Građanskog Branilaca od strane lica lišenih slobode ne smeju da se proveraju na bilo koji način (član 58 stav 8) i ne sme nikako da se zabra

*Autor ovog rada je, Mr.sc. Isuf Sadiku, Državni Tužilac u Osnovnom Tužilaštvu u Gnjilane. ni Građanskom Branilacu, dokumentacija, dosija i poverljive informacije sa rada Korektivne Službe Kosova (član 232 stav 8), kao i podzakonskim aktima donetih od strane Ministarstva Pravde.

Zakonik Krivičnog Postupka, koji je stupio na snagu 1 januara 2013 godine, određuje da Građanski Branilac ili njegov zamenik može da poseti pritvorenike i da razgovara sa njima bez prethodne najave ili bez nadzora sudije za prethodni postupak ili lica imenovanih od strane tog sudije. Pisma pritvorenika poslata Kancelariji Građanskog Branilaca¹ ne smeju se kontrolisati. Građanski Branilac ili njegov zamenik mogu da komuniciraju usmeni ili pisano na poverljiv način sa pritvorenicima. Komunikacija između okrivljenog i Građanskog Branilaca ili njegovog zamenika može da se gleda od strane policijskog oficira, ali ne i da se sluša. Ograničenje ili zabrane posete a i prepisaka ne primenjuje se prema posetama ili prepisaka sa Građanskim Branilacem.

Zakon o Građanskom Branilacu Br. 03/L195, proglašen Ukazom Br. DL-046-2010, od 22 jula 2010 godine, od strane Predsednika Republike Kosovo, ovlašćuje službenike Institucije Građanskog Branilaca da u svako vreme i bez najave mogu ulaziti i pregledaju svako mesto gde su lica lišena slobode i u drugim institucijama sa ograničenom slobodom kretanja i mogu da prisustvuju na sednice ili na druge rasprave gde su obuhvaćena takva lica. Službenici Institucije Građanskog Branilaca mogu da održavaju i sastanke sa takvim licima bez prisustva službenika određene institucije. Svaka vrsta prepiske ovih lica sa Institucijom Građanskog Branilaca ne ometa se ili proverava. Između Institucije Građanskog Branilaca i određenih nadležnih zvaničnika razvijaju posebne postupci kako da bih se olakšalo obavljanje dve gore navedene

---

¹ Zakonik Krivičnog Postupka, član 200 st. 8.

procedure, posebno trenutni pristup i bez najave zvaničnika Institucije Građanskog Branilaca na svakom mestu gde su lica lišena slobode. Slično je ovu situaciju regulisao i stari Pravilnik Br. 2006/6 o Građanskom Branilacu Kosova, od 16 februara 2006 godine.

Ustav Republike Kosova, u čl. 27 predviđa da "Niko nije podvrgnut torturi, nečovečnom ili ponižavajućem kažnjavanju"

Ako se pozivamo i analiziramo domaće zakonodavstvo, zakonski osnov procesa– instituta za monitoring i inspekciju, je gore navedeno zakonodavstvo kao: Zakon za Izvršenje Krivičnih Zankcija, Zakonik o Krivičnom Postupku, Zakon o Građanskom Branilacu kao i podzakonska akta doneta od strane Ministarstva Pravde.

Ukupno gore navedeno zakonodavstvo je relativno novo za sistem krivičnog prava – korektivni sistem Kosova, jer ranije nije postojalo zakonodavstvo gde je jasno određen zakonski osnov za gore navedene procese i za mehanizme za primenjivanje ovih procesa.

Posebno, ako se pozivamo na uslove i tretmanu lica lišenih slobode, pre 1990 godine, gde je u najvećem delu evropskog kontinenta vladao monistički sistem i ako su bili predviđeni zakonom ovi instituti, više su služili za "pravni dekor" nego što su se primenjivali u praksi i imali neku aktivnu ulogu u penitenciarni sistem. S toga, ovo relativno novo zakonodavstvo, je naišlo na poteškoće u svom primenjivanju, posebno stvaranje i mandat Građanskog Branilaca (Ombudsmana), po prvi put ustanovljen u zakonodavstvo Republike Kosova određujući se gore navedenim zakonima.

Osim gore navedenog zakonodavstva, zakonski osnov za funkcionisanje mehanizma za monitoring i inspekciju su i podzakonska akta² i unutrašnji Pravilnik o Radu Korektivne Službe Kosova³, gde osim Građanskog Branilaca predviđaju se i drugi mehanizmi koji su uključeni u oblast krivičnog prava kao Međunarodni Crveni Krst (MCK), Organizacija za Evropsku Bezbednost i Saradnju (OEBS), UNICEF dhe UNHCR.

Šta više, stvaranje i funkcionisanje mehanizma monitoringa i inspekcije osnažuju i međunarodna pravna akta poznata kao međunarodni standardi za ljudska prava ili standardi za upravljanje pravdom.

---

² Poznate su kao Administrativne Smernice, si: za prepiske, posete, vreme provedeno u posebnim prostorijama, za dovolu i primene delimične slobode, itd., doneta od Ministra Pravde.

³ Unutrašnja pravila rada, doneta i usvojena od Komesara Korektivne Službe, 1 oktobra 2007.

Neki od međunarodnih pravnih akata neposredno se primenjuju u pravni sistem naše zemlje, na osnovu čl. 22 Ustava između ostalog:

- Univerzalna Deklaracija za Ljudska Prava,
- Evropska Konvencija za Zaštitu Ljudskih Prava i Osnovnih Sloboda i njeni Protokoli,
- Međunarodna Konvencija o Građanskim i Političkim Pravima,
- Konvencija za Prava Deteta
- Konvencija o sprečavanju Mučenja, Nečovečnih ili Ponižavajućih Kazni ili Postupka.
- Osim, ovih gore pomenutih međunarodnih akata u oblast međunarodnog prava, imamo i takozvano "meko zakonodavstvo" gde ulaze: principi, instrukcije, standardna pravila i preporuke, među najpoznatijih su:
  - Standardna Minimalna Pravila za Tretman Zatvorenika, 1977;
  - Standardna Minimalna Pravila Ujedinjenih Nacija za Upravljanje Pravdom za Maloletnike, 1985, poznata kao "PEKINOVA Pravila";
  - Standardna Minimalna Pravila Ujedinjenih Nacija za Alternativne Mere (ne zatvorske mere), 14 decembar 1990, poznata kao "TOKIJSKA Pravila";
  - Evropska Pravila o Zatvorima, Preporuka br. 2006/2, itd.

Od gore navedenog zakonodavstva kao on domaći takođe i on međunarodni, stvaranje mehanizma za monitoring i inspekciju određuje se kao obavezna potreba, sa ciljem da imamo jedno "oko zapažanja od spolja" u vezi prakse, ponuđenih uslova i tretman lica lišenih slobode od strane javnih državnih zvaničnika– bilo da su korektivno osoblje ili civilno osoblje (zatvorski čuvar, nadzornik, direktor, lekar, pedagog, itd.) na mesta gde se drže lica lišenih slobode.

Od gore pomenutih međunarodnih pravnih akata određeni su i međunarodni mehanizmi za monitoring i inspekciju mestima gde se drže lica lišenih slobode kao što su:

- Savet za Ljudska Prava, (OUN);
- Komitet Protiv Torture, (OUN) sa sedištem u Ženevi,
- Specijalni Izveštac za Torturu, (OUN);
- Evropski Sud za Ljudska Prava⁴,

---

⁴ Evropski Sud za Ljudska Prava, doneo na stotine odluka u vezi tretmana lica lišenih slobode i uslova u penetenciarnim institucijama, za više vidi *Peers protiv Greqisë*, zahtev br.28524/95 od 19 aprila 2001, *Kalašnikov protiv Rusije*, zahtev br.47095/99 , od 15 jula 2002, *Mamedova protiv Rusije*, zahtev br.7061/05 , od 23 oktomba 2006, *Dybeku*

- Evropski Komitet za Sprečavanje Mučenja, Nečovečnih ili Ponižavajućih Kazni ili Postupka (CPT); prva poseta Kosovu ovog mehanizma bila je od 21 do 29 marta 2007, dok je druga poseta bila od 8 do 15 juna 2010⁵, posle poseta od strane CPT, isti je objavio izveštaje o nađenom stanju koji su predati relevantnim institucijama Republike Kosovo.
- Pod komisija UN za Sprečavanje Torture i Nečovečnih ili Ponižavajućih Postupka.

Kao novi mehanizam je Pod komisija UN za Sprečavanje Mučenja, Nečovečnih ili Ponižavajući Postupka u međunarodnom nivou, koji se određuje na osnovu Opcionalnog Protokola (2006) Konvencije UN protiv Mučenja, Nečovečnih ili Ponižavajući Kazni ili Postupka. Ovaj Protokol određuje i stvaranje i funkcionalizaciju jednog Nacionalnog Mehanizma za Sprečavanje Torture na nivou države.

Vredi da se naglasi da Albanija kao jedna od prvih država posle ratifikacije ovog Protokola je stvorila i činila funkcionalnim ovaj mehanizam za monitoring i inspekciju.

Slično je nastupila i Republika Makedonija kada je stvorila i činila funkcionalnim Nacionalni Mehanizam za Sprečavanje Torture na nivou države.

Što se tiče Republike Kosovo, stvaranje i funkcionalizacija ovog mehanizma je i dalje na nivou javnih debata, gde po prvi put potrebu za stvaranja ovog mehanizma je naglasio Građanski Branilac, dok visoko treba da se ceni privrženost i naporci Kosovskog Centra za Rehabilitaciju Žrtava Torture (KCRŽT) u Prištini za podizanje svesti autora krivičnog prava i šire javno mnjenje. Pitanje stvaranja ovog mehanizma se raspravljalo 26. juna 2009 godine, na “Međunarodni Dan Protiv Torture” kao i 24. septembra 2009 godine, u okviru jedne debate organizovane od (KCRPT) u Prištini.

Međutim, maja 2011 godine, Institucija Građanskog Branilaca (IGB), Odbor za Zaštitu Ljudskih Prava i Sloboda (OZLJPS) i Kosovski Centar za Rehabilitaciju Žrtava Torture (KCRŽT), potpisali su jedan sporazum saradnje za stvaranje “Task Force” koji igra ulogu nacionalnog mehanizma za

---

protiv Albanije, žalba br.41153/06, od 18 decembra 2007, *Grori protiv Albanije*, žalba br. 25336/04, od 7 jula 2009, itd.

⁵ [www.cpt.coe.int;CPT/Inf\(2009\)4](http://www.cpt.coe.int;CPT/Inf(2009)4), opširnije vidi objavljene izveštaje CPT/Inf (2009) 4 i CPT/Inf (2011) 26, posle 2010 do izrade ovog rada nije bilo poseta od KPT. Sporazum između Privremene Misije Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK-a) i Saveta Evrope za tehničko regulisanje u vezi sa Evropskom Konvencijom za Sprečavanje Mučenja i Nečovečnih ili Ponižavajućih Kazni ili Postupku, je zaključen 23 avgusta 2004.

sprećavanje torture (NMST), koji je počeo da deluje dok se ne nađe jedno napredno zakonsko rešenje i u saglasnosti sa evropskim standardima, posebno u skladu sa Preporukama Saveta Evrope i Evropskog Komiteta za Srećavanje Torture.

Ako se pozivamo na međunarodna pravna akta, ***Evropska Pravila o Zatvorima (2006/2)***, utvrđuju da svi zatvori treba da su subjekti redovne vladine inspekcije i nezavisnog monitoringa kao i da se redovno prate od neke vladine agencije kako bi se ocenilo da li se njime upravlja u skladu sa domaćim i međunarodnim zakonodavstvom i na osnovu ovih pravila, takođe i tokom nezavisnog monitoringa uslova zadržavanja i tretmana zatvorenika, od strane nekog organa ili od više nezavisnih tela, čijih nalaz stanja treba objaviti.

Opcionalni Protokol Konvencije protiv Mučenja, Nečovečnih ili Ponižavajućih Kazni ili Postupka (2002), utvrđuje da je cilj ovog protokola stvaranje sistema redovnih poseta na mestima gde se drže lica lišenih slobode od strane nezavisnih domaćih ili međunarodnih organa, u cilju sprećavanja mučenja, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupka i svaka država potpisnica treba da osniva, stvori ili održava na nivou zemlje jedan ili više tela posete za sprećavanje mučenja, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupka.

Međunarodna Konvencija za Građanska i Politička Prava (1966), utvrđuje da zemlje ugovornice garantuju da će svakom licu kome se povređuju prava i slobode iz ovog pakta, imati pravo na efikasna pravna sredstva i ako je poveda učinjena od strane lica koji deluju u službenom svojstvu. Da garantuju da će nadležni sudske, upravne ili zakonodavne organe ili svaki drugi nadležni organ na osnovu zakonodavstva države da određuju prava lica da može koristiti pravna sredstva kao i da stvaraju mogućnosti za sudska pravna sredstva.

Skup Principa za Zaštitu Svi Lica od Svakog Oblika Pritvora i Zatvora, utvrđuje da pritvoreno lice ili zatvorenik ili njegov branilac, imajuće pravo da uloži žalbu ili zahtev, u vezi tretmana zatvorenika, posebno u slučajevima mučenja, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupka, odgovornog zvaničnika za upravljanje zatvorom ili najvišeg zvaničnika i u slučaju potrebe nadležnim organima za razmatranje vanrednih pravnih sredstava”.

Minimalna Standardna Pravila za Tretman Zatvorenika, utvrđuje da zatvorenik treba da ima pravo, svakim radnim, da uloži žalbe i zahteve

direktoru institucije ili službeniku koji je ovlašćen da ga zastupa i da se zahtevi mogu podneti i inspektorima tokom inspekcije zatvora. Zatvorenik može da razgovara sa inspektorom ili sa svakim drugim službenikom koji je ovlašćen za inspekciju bez prisustva direktora ili drugih članova osoblja institucije. Stručni i iskusni inspektorji, određeni od nadležnog organa, treba da izvrše redovnu inspekciju u kazneno-popravnim institucijama. Oni treba da se pobrinu na poseban način da se sa ovim institucijama upravlja u skladu sa zakonom i drugim pozitivnim propisima sa ciljem da se postignu kaznene-popravne usluge.

Evropska Konvencija za Sprečavanje Mučenja i Nečovečnih ili Ponižavajućih Kazni ili Postupka, utvrđuje da se osniva Evropski Komitet za Sprečavanje Mučenja i Nečovečnih ili Ponižavajućih Kazni ili Postupka “Komitet”. Komitet, kroz posete kontrolisaće tretman lica lišenih slobode, sa ciljem da pojačava zaštitu takvih lica od torture i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupka ako to bude potrebno. Svaka država potpisnica u skladu sa ovom Konvencijom, dozvoliće posete u svakom mestu gde se drže lica lišenih slobode od strane javnih vlasti, u okviru svoje nadležnosti”.

Smernice Ujedinjenih Nacija za Sprečavanje Maloletničke Delikvencije poznate kao “Rijadske Smernice”, određuju da “treba imati u vidu osnivanje kancelarije Ombudsmana ili nekog drugog nezavisnog tela, koji bih obezbedio podršku statusa, prava i interesu mlađih ili potrebnu referencu za usluge koje su na raspolaganje. Ombudsman ili neko drugo telo bi nadlegao implementaciju apo ndonjë organ tjetër i caktuar po ashtu do tē mbikëqyrnin implementimin Rijadskih Smernica, Pekinova Pravila i Pravila za Zaštitu Maloletnika Lišenih Slobode. Ombudsman ili neko drugo nezavisno telo u redovnim vremenskim intervalima, objavili bih izveštaje o progresu koji je učinjen i o preprekama na koje se naišlo tokom implementacije zakonskih dokumenata o zaštiti prava deteta.”.

Prvila UN za Zaštitu Prava Maloletnika Lišenih Slobode, određuju da “Stručni inspektorji ili neki drugi sličan zvaničnik, osnovan na redovan način, a koji ne pripada upravi zgrade, treba da se ovlasti za redovne i vanredne inspekcije na svoju inicijativu. Oni treba da uživaju pune garancije nezavisnosti u obavljanju funkcije ovog zadatka. Inspektorji treba da imaju neograničen pristup podacima i zaposlenim u objektu gde se drže maloletnici lišenih slobode. Treba učiniti napore za otvaranje jedne nezavisne kancelarije (Ombudsman) za prijem i razmatranje žalbi koje su uložili maloletnici lišenih slobode i da se pomogne postizanju ispravnih rešenja”.

Domaće i međunarodno zakonodavstvo obavezuje na stvaranje i funkcionisanje sistema monitoringa, inspekcije i nadzora penitenciarnim institucijama. Stvaranje, funkcionisanje i napredak ovih mehanizma je obaveza državnih javnih intitucija. Postojanje i funkcionisanje gore navedenih mehanizama je prevencija i zaštita kao za poštovanje ljudskih prava, za razmatranje žalbi zatvorenika takođe i za zaštitu osoblja koje je često na udaru zbog neosnovanih optužbi.

Kroz inspekciju i monitoring penitenciarnih institucija (centri za zadržavanje u policiji, centri za pritvor ili zatvor, psihijatricki centri, centri mentalnog zdravlja, centri za azilante, centri za zadržavanje maloletnika), ostvaruju se ciljevi redovnih poseta, koja su veoma važna za human treman lica lišenih slobode i za uspešno upravljanje peniteciarnog sistema unutar pravnog sistema države.

Zatvori po prirodi su zatvorene institucije i kao takvih treba da budu podložni inspekcijama i redovnim i ad hoc nadgledanju. Stvaranje procedura i pogodnih i efikasnih mehanizma za razmatranje žalbi u vezi kršenja ljudskih prava unutar penitenciarnih institucija su neophodne.

Kao inspekcije takođe i nadgledanja su procedure koje treba da inkorporiraju u pravni sistem države kao i treba stvarati mehanizme za fukcionalizaciju ovih procedura, kao što mogu biti jedinice za inspekciju koje mogu biti javni vladini zvaničnici, nezavisna udruženja za monitoring, organizacije, komisije, razna nezavisna tela, kao i nevladine organizacije.

Dve gore navedene procedure inspekcije i monitoringa u penitenciarnim institucijama mogu biti: preventivne i reaktivne prirode.

Mehanizmi za monitoring i inspekcije koji su preventivne prirode, imaju za cilj da kroz periodična nadgledanja i ad hoc nadgledanja penitenciarnim institucijama utiču na dalje poboljšanje uslova i prava lica lišenih slobode.

Mehanizmi reaktivne prirode obično su oni organizmi koji imaju za cilj da deluju u okviru donetih zaključaka nastavljajući sa daljim procedurama u okviru pravnog sistema države.

U Republici Kosovo, reaktivni mehanizam koji ima za oblast delovanja inspekciju zatvorima je Inspektorat za Korektivnu Službu , koji je osnovan odlukom Ministarstva Pravde⁶.

---

⁶ www.md-ks.org - zvanična elektronska stranica Ministarstva.

Osnivanjem Nacionalnog Mechanizma za Sprećavanje Torture i Inspektorata na osnovu Zakona za Izvršenje Krivičnih Sankcija, stvaraju se premlisa za funksionalizaciju jednog efikasnog sistema za napredak, poštovanje, zaštitu i obezbeđivanje prava lica lišenih slobode u penitenciarnom sistemu u Republici Kosovo.

Dok što se tiče monitoringa u penitenciarnim institucijama situacija je drugačija, napredna je, imamo veliki broj institucija, međunarodnih nevladinih organizacija koje u okviru oblasti svog delovanja imaju i monitoring u zatvorima kao na pr. Međunarodni Crveni Krst (MCK), Human Right Watch, Amnesty International, Institucija Građanskog Branilaca (Ombudsman), Odbor za Zaštitu Ljudskih Prava i Sloboda (OZLJPS), Organizacija za Evropsku Bezbednost i Saradnju (OEBS)⁷, Kosovski Centar za Rehabilitaciju Žrtava Torture (KCRŽT).

Zaključak

S obzirom da je oblast izvršenja krivičnih sankcija dosta široka i kompleksna, zvaničnici primenjivanja zakona u svojim aktivnostima osim što treba da budu stručni, humani i zakoniti u svojim radnjama. Profesionalizam, humanizam i zakonitost su od suštinskog značaja u postizanju objektiva tokom izvršenja krivičnih sankcija. S toga, upravljanje sistema krivičnog prava – izvršenje krivičnih sankcija traži da, osim stvaranja i postojanja gore navedenih institucija i ispunjenja međunarodnih standarda tokom izvršenja krivičnih sankcija ili drugih mera, zakonodavstvo i gore navedeni instituti kao monitoring i inspekcija da ne budu samo jedan lep dekor u mozaiku zakona, već isti da su opipljivi za sistem krivičnog prava, odnosno za lica lišenih slobode i da nadu praktičnu primenu u vladavini države prava. Funksionalizacija gore navedenih institucija, stvaranje adekvatnog mehanizma, jasno se vidi napredak evoluacije sistema krivičnog prava u našoj zemlji prema društvenoj realnosti, nova saznanja i trendovi demokratizacije i humanizma državne krivične politike.

BIBLIOGRAFIJA

I. Literatura:

---

⁷ www.osce.org/sq/kosovo OSBE- uslovi u centrima pritvora na Kosovo, decembar 2010.

- Halili, Ragip: Penologija, 2005, 2002.
- Morris, Norval dhe Rothman, David J. The Oxford History of the Prison, the practice of punishment in Western Society, New York- Oxford, 1998.
- Nowicki, A, Marek Rreth Konventës Evropiane, Tirana, 2003.
- Rzhenpinski, Andrej Monitoring uslova zatvora, 1997.
- Sufaj, Fehmi Historija zatvora u Albaniji, Tirana, 2000.
- Sadiku, Isuf Izvršenje krivičnih sankcija u svetlu najnoviji međunarodnih akata, Priština, 2010.
- Priručnik pravičnog suđenja, Amnesty International, 1998.
- Preventing torture, OSCE and ODIHR, 1st Edition, Warshava, 1999.
- Prison overcrowding and prison population inflation, Council of Europe, 2000.
- Human Rights Monitoring, Helsinki Foundation for Human Rights, Warshava 2004.
- Izveštai Evropskog Komiteta za sprečavanje mučenja, nečovečnih ili ponižavajućih kazni i postupka (CPT).
- Ljudska prava i zatvori, Skup međunarodnih instrumenata za ljudska prava u vezi upravljanja pravdom, program podrške ljudskih prava na Kosovu, FINNISH-OHCHR.

II. Pravna akta:

- Ustav Republike Kosovo, 2008.
- Zakon za Izvršenje Krivičnih Sankcija, 2010, 2013.
- Krivični Zakonik Republike Kosovo, 2013.
- Zakonik Krivičnog postupka, 2013.
- Zakon o Građanskom Branilacu Br. 03/L195.
- Zakonik o Pravima Maloletnika, 2010.
- Evropska Pravila o Zatvorima, (2006/2),
- Opcionalni Protokol i Konvencija protiv Mučenja i Nečovečnih ili Ponižavajućih kazni ili Postupka, (2002).
- Međunarodna Konvencija o Građanskim i Političkim Pravima.
- Minimalna Standardna Pravila za Tretman Zatvorenika.
- Evropska Konvencija za Sprečavanje Mučenja i Nečovečnih i Ponižavajućih Kazni ili Postupka.
- Smernice Ujedinjenih Nacija za Sprečavanje Delikvencije Maloletnika.
- Pravila Ujedinjenih Nacija za Maloletnike Lišenih Slobode.

III. konsultovane elektronske stranice:

www.md-ks.org – zvanična elektronska stranica Ministarstva Pravde.

www.ombudspersonkosovo.org- zvanična elektronska stranica Građanskog Branilaca Republike Kosovo.

www.echr.coe.int - elektronska stranica Evropskog Suda za Ljudska Prava.

www.osce.org - zvanična elektronska stranica Organizacije za Evropsku Bebednost i Saradnju, OEBS.

www.coe.int - zvanična elektronska stranica Saveta Evrope.

www.cpt.coe.int - zvanična elektronska stranica Evropskog Komiteta za Sprečavanje Mučenja, Nečovečnih i Ponižavajućih Kazni ili Postupka.